

ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ БАГАТОРІЧНИХ ТРАВ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Н. В. Цуркан, аспірант

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто питання формування та функціонування ринку продукції багаторічних трав. Встановлено, що баланс ринку продукції цих культур протягом 2009-2012 рр. був від'ємним, що вказує на диспропорції ринкової кон'юнктури.

Ключові слова: багаторічні трави, ринок, продукція, попит і пропозиція, ціна, собівартість, рентабельність.

Постановка проблеми. Відомо, що реалізація продукції відбувається у ринковому середовищі. За територіальною належністю традиційно розрізняють зовнішній та внутрішній ринки. При цьому суб'єкт господарювання, що має можливості виходу на зовнішній ринок, здобуває ширші перспективи для розвитку власного бізнесу. Сільськогосподарські товаровиробники, як представники ринку агропромислової продукції, не є винятком у даних твердженнях. Як і інші учасники ринкових відносин на сьогодні, вони докладають всіляких зусиль не тільки для виробництва продукції, а й відшуковують найвигідніші, а подекуди і єдині, канали реалізації виробленої ними продукції.

За П. Т. Саблуком [1], аграрний ринок представляє собою систему галузей, які виконують окремі функції, але тісно залягають одна від одної. Аграрний ринок сегментований на продовольчий ринок, ринок засобів виробництва та послуг для агропромислового комплексу, ринок аграрної інноваційної продукції.

В умовах сьогодення фактично відсутні дослідження щодо формування та функціонування ринку продукції багаторічних трав.

Постановка завдання. Враховуючи вищезазначене, виникає нагальна необхідність дослідження стану ринку продукції багаторічних трав на Півдні України з метою виявлення

проблем розвитку цих кормових культур та покращення ринкової кон'юнктури.

Виклад основного матеріалу. Продовольчий ринок – це уявне місце, де відбувається купівля-продаж конкурентоспроможної сільськогосподарської сировини і продовольства оптовими і роздрібними торговельними підприємствами і приватними торговцями. На продовольчому ринку відбувається торгівля різними продуктами (зернові, олійні, цукор тощо). Серед сировинних продуктів виокремлюють торгівлю м'ясом, вовною, шкірою, кормами. У свою чергу на ринку кормів функціонує ринок продукції багаторічних трав, який на даний момент в Україні є досить нерозвиненим.

Основні складові досліджуваного ринку наведено на рис.

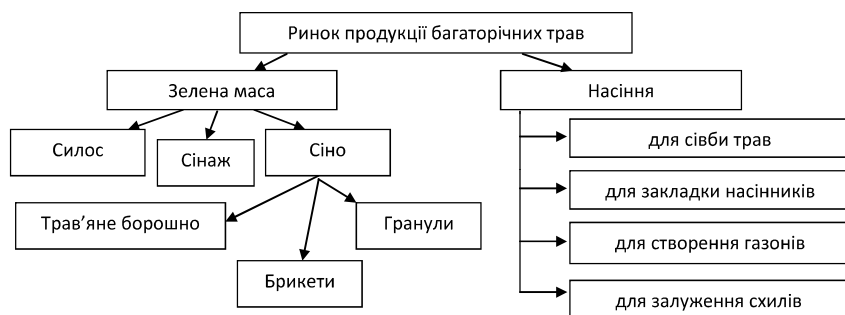

Рис. Формування ринку продукції багаторічних трав*

*Авторська розробка

Як окремий сегмент ринку кормів, що представлений переважно фуражним зерном, кормовими коренеплодами та комбікормами, ринок продукції багаторічних трав існує де-юре. Фактично ж на увагу суб'єктів ринкових відносин заслуговує хіба що ринок насіння багаторічних трав.

Проблема в тому, що попит, який виникає на насіння цих цінних культур на внутрішньому ринку, найчастіше покликаний задовольняти попит зовнішнього. Так, основними експортерами насіння багаторічних трав, переважно бобових, є країни ЄС та СНД. Таким чином, пропозиція насіння трав,

яка і так є досить обмеженою в Україні, не слугує цілям розширення посівів багаторічних трав у нашій країні, а отже і підвищенню родючості українських земель.

Водночас для реалізації насіння багаторічних трав на зовнішньому ринку необхідно обов'язково пройти ряд процедур та отримати відповідні документи, що підтверджують якість продукції. Зокрема, відповідно до вимог чинного законодавства, насіння, що реалізується за межі України, повинно, окрім митних документів, супроводжуватися міжнародним та фітосанітарним сертифікатами.

Насіння вважається сертифікованим, якщо воно відповідає вимогам нормативно-правових актів за сортовою чистотою і посівними якостями, а також належить до сорту, занесеного до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, або Реєстру сортів рослин Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Крім цього, за дотриманням законодавства разом з Державною інспекцією сільського господарства стежать Міжнародна асоціація з контролю за якістю насіння (ISTA) та Міжнародна асоціація торгівлі зерном і кормами (GAFTA) [2]. Таким чином, дрібним виробникам насіння багаторічних трав найчастіше не під силу витратити час та кошти для просування такого виду сільськогосподарського товару на зовнішній ринок.

Слід відмітити, що на внутрішньому ринку реалізація насіння багаторічних трав підприємствами є дуже прибутковою справою. Так, веб-джерело «Агроринок Херсонщини» пропонує у вільному доступі інформацію щодо пропозиції та попиту на всі види сільськогосподарської продукції, зокрема багаторічні трави, не тільки підприємств Півдня України, але й аграріїв Черкащини, Дніпропетровщини, Вінниччини та багатьох інших областей нашої країни. Станом на початок 2014 року в оголошеннях даного сайту пропонується придбати-продати насіння багаторічних трав за ціною від 6 грн за 1 кг еспарцету до 35 грн – люцерни [3].

Варто відзначити, що вище зазначена ціна насіння люцерни склалася на сорти, які були районовані в країні в середині ХХ століття, проте ціна добазового та базового насіння

селекційних сортів нового покоління сягає **60-105 грн** [4]. Водночас трирічними дослідженнями вчених Миколаївського інституту АПВ було встановлено, що собівартість **1 кг** насіння люцерни коливалася в межах від **7,24 до 7,98 грн** залежно від сорту [5] (за реалізаційної ціни **20-30 грн**). За результатами досліджень [6], рентабельність насінництва люцерни в агроформуваннях при врожайності **2,5-3,0 ц/га** на початку поточного століття складала **150-300%**.

Ринок насіння багаторічних трав вимагає найкращих районованих сортів. Наукові установи плідно працюють для задоволення попиту на таку продукцію. Зокрема, у досліджуваному регіоні Інститут зрошуваного землеробства НААН (м. Херсон) пропонує сільгоспвиробникам насіння люцерни сортів Херсонська **9**, Серафіма, Надежда, стоколосу безостого сортів Сиваш, Борозенський **7**, житняка гребінчастого Кінбурн тощо [7].

У той же час, в Україні досить широко використовується імпортоване насіння трав у так званих газонних сумішках. Розфасоване у спеціальні пакети від **1 до 25 кг** таке насіння коштує у магазинах роздрібної торгівлі до **130 грн за 1 кг**.

Крім насіння газонних трав, споживачам пропонують і газонні трави у рулонах [8]. У зв'язку з великими габаритними розмірами виникають проблеми з транспортуванням великих обсягів такого товару. Тому імпортувати рулонний газон не є вигідним. Через це виробництво такого виду продукції трав в Україні поступово завойовує власну нішу ринку.

До речі, окремі види сумішок багаторічних трав пропонуються вітчизняному господарю для створення багаторічних пасовищних і польових сівозмін. Звичайно вищезазначена роздрібна ціна у **30-130 грн/кг** кондиційного насіння для широкого використання виробниками продукції тваринництва є занадто високою, тому сходи цих культур «отримують» лише на ділянках приватних садіб заможних господарів та садово-паркових ділянках міст, стадіонів, аеропортів, промислових підприємств, курортних зон, де рослини багаторічних трав виконують суто естетичну функцію.

Що стосується зеленої маси, то тут з впевненістю варто зазначити єдине: зелена маса не є товарною продукцією

безпосередньо. Через значну вагу, недовготривалість зберігання у непристосованих умовах, корми цього виду призначені для згодовування тваринам у найкоротший термін.

Інша справа – сінаж. За сучасних технологій сінаж, упакований у півку безпосередньо у полі, навіть без додавання консервантів, призначений для довготривалого зберігання (до одного року) в звичайних умовах та транспортування на будь-якій відстані. Така технологія не потребує додаткових матеріальних витрат порівняно з трав'яною масою (окрім витрат на півку). Сінаж у півці є прогресивною товарною продукцією.

Завоював свою нішу на ринку продукції багаторічних трав і гранульований корм, перевагою якого є його практично 100% споживання.

Відомо, що у період зберігання сіна для годівлі тварин у зимовий період втрати сінної продукції в окремі роки є доволі високими, тому у фермерському господарстві «Михняк» Білозерського району Херсонської області, у зв'язку з відсутністю тваринництва, з сіна виготовляють гранули для реалізації як у межах країни, так і за кордон. Голова господарства С. Г. Михняк запевняє, що це прибуткова справа. Зменшуються втрати заготовленого сіна та обсяги для транспортування цього корму. З 1 ц сіна люцерни отримують 0,75-0,80 ц гранул, реалізаційна ціна яких складала протягом 2010-2012 рр. 250-280 грн/ц, тоді як сіна – лише 120-180 грн/ц.

Користується попитом серед тваринників, особливо у птахівництві, і трав'яне борошно. При дотриманні технології виробництва та зберігання цієї продукції, воно є досить поживною кормовою добавкою до основного раціону дрібних тварин упродовж довготривалого терміну.

Встановлено, що баланс ринку продукції багаторічних трав, зокрема сіна і зеленої маси протягом 2009-2012 рр. був від'ємним, що вказує на диспропорції ринкової кон'юнктури, а саме дефіцит такого товару для годівлі ВРХ, як корми з багаторічних трав і насіння для поступового збільшення площ, а отже і відтворення родючості ґрунтів (табл. 1, 2).

Як свідчать дані таблиці 1, дефіцит сіна для наявної кількості худоби складав у середньому за 2009-2012 рр. 494,6 тис. ц сіна та 15700,6 тис. ц зеленої маси для використання в годівлі тварин у якості зелених кормів, виготовлення сінажу тощо.

Таблиця 1

**Кон'юнктура ринку продукції багаторічних трав кормового призначення на Півдні України, тис. ц
(на прикладі розрахунків для великої рогатої худоби)**

Показники	Роки				у середньому за 2009-2012 рр.
	2009	2010	2011	2012	
Попит					
на сіно	3035,3	2813,9	2797,8	2934,7	2895,4
на зелену масу (сінаж, силос)	19175,0	17776,3	17674,6	18539,2	18291,3
Пропозиція					
сіна	2251,8	2549,3	2743,2	2059,0	2400,8
зеленої маси (сінажу, силосу)	2417,7	3030,6	2899,3	2015,3	2590,7
Баланс (+,-),					
сіна	-783,5	-264,6	-54,6	-875,7	-494,6
зеленої маси (сінажу, силосу)	-16757,3	-14745,7	-14775,3	-16523,9	-15700,6

Джерело: Авторська розробка.

Баланс ринку насіння у середньому за вищевказаний період теж був від'ємним - 11,41 тис. ц (табл. 2).

Таблиця 2

Кон'юнктура ринку насіння багаторічних трав на Півдні України, тис. ц

Показники	Роки				у середньому за 2009-2012 рр.
	2009	2010	2011	2012	
Попит	35,96	39,9	42,18	29,43	36,87
Пропозиція	18,56	27,86	35,83	19,60	25,5
Баланс (+,-)	-17,40	-12,04	-6,35	-9,83	-11,41
Відношення пропозиції до попиту, %	51,6	69,8	84,9	66,6	68,2

Джерело: Авторська розробка.

Водночас необхідно відзначити, що у 2012 р. показник відношення пропозиції насіння до попиту на нього покращився порівняно з 2009 р. на 15,0 в. п.

Зміну потенційно можливого та реального обсягу продажу продукції багаторічних трав за роками наведено у таблиці 3.

Таблиця 3

Ємність ринку продукції багаторічних трав на Півдні України, млн грн

Показники	Роки				у середньому за 2009-2012 рр.
	2009	2010	2011	2012	
Ємність ринку:					
потенційна					
сіна	236,4	300,8	329,2	261,5	282,0
зеленої маси (сінажу, силосу)	38,7	59,1	69,6	50,4	54,4
насіння	19,7	38,1	61,2	51,0	42,5
реальна (30%)					
сіна	70,9	90,2	98,8	78,4	84,6
зеленої маси (сінажу, силосу)	11,6	17,7	20,9	15,1	16,3
насіння	5,9	11,4	18,4	15,3	12,7

Джерело: Авторська розробка.

Розраховано, в середньому за 2009-2012 рр., що потенційна ємність ринку основних видів продукції цих культур на Півдні України становила 378,9 млн грн, при цьому реальна його величина склала 113,6 млн грн.

Висновки. На сьогодні не спостерігається позитивних тенденцій щодо поступового розвитку ринку продукції багаторічних трав, а незадоволення пропозиції і в подальшому призводитиме до підвищення цін на корми та насіння трав. Зросте й собівартість тваринницької продукції у зв'язку з підвищенням питомої ваги витрат на корми, зокрема на покупні. Формування ринку продукції багаторічних трав на Півдні України відбувається досить повільно, але її асортимент поступово розширюється.

З поширенням мережі Інтернет на сільських територіях виробники отримують більше можливостей для реалізації своєї продукції.

Особливістю вирощування трав, з економічної точки зору, є те, що продукція цих кормових рослин може реалізовуватися найраніше на ринку (починаючи з травня місяця) і забезпечувати господарства фінансовими ресурсами для придбання необхідних матеріалів та обладнання, палива, мінеральних добрив тощо.

Список використаних джерел:

1. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції : практичний посібник / [за ред. П. Т. Саблука]. — К. : ІАЕ, 2000. — 556 с.
2. Веб-джерело: <http://www.disgu.gov.ua/>
3. Веб-джерело: <http://www.agrorynok.com.ua/bbs/espартset/1>
4. Ресурсоощадні технології вирощування люцерни на насіння в південному Степу України : наук.-метод. рек. / Авт. : Вожегова Р. А., Сахно Г. В., Голобородько С. П. і ін. — Херсон : Айлант, 2012. — 84 с.
5. Антипова Л. К. Виробництво насіння люцерни в Степу України : монографія / Л. К. Антипова. — Миколаїв : МДАУ, 2009. — 227 с.
6. Петков В. Многолетние бобовые травы – залог здоровья почвы и успешного хозяйствования / В. Петков, М. Лутонина // АГРО Вісник України. — 2008. — № 4 (27). — С. 34—35.
7. Веб-джерело: <http://www.izpr.org>
8. Веб-джерело: <http://gazony.com.ua>

Н. В. Цуркан. Формирование и функционирование рынка продукции многолетних трав на Юге Украины.

В статье рассмотрены вопросы формирования и функционирования рынка продукции многолетних трав. Установлено что баланс рынка продукции этих культур в течение 2009-2012 гг. был отрицательным, что свидетельствует о диспропорции рыночной конъюнктуры.

N. Tsurkan. The formation and functioning of perennial grasses market in the Southern Ukraine.

In the article the aspects of formation and functioning of the market of perennial grasses are observed. It is established that the balance of the market of production of these crops for was negative during 2009-2012, indicating disparities of market conditions.